

فرصت‌ها و موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران پس از اجرای برجام

با سخنرانی آقای حمید افتخاری*

اشاره:

نظر به اهمیت بحث نقش سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد کشور و در شرایطی که پس از اجرایی شدن برجام، این انتظار وجود دارد که کشور بتواند حجم قابل توجهی از سرمایه‌های خارجی را جذب کند، نشست ماه این شماره دیده‌بان به «بررسی فرصت‌ها و موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران پس از اجرای برجام» اختصاص داشت. در این نشست که با حضور آقای حمید افتخاری از کارشناسان باسابقه مسائل اقتصادی برگزار شد، مؤلفه‌های مختلف این موضوع مورد بررسی قرار گرفت. متن حاضر نسخه تدوین شده این نشست است.

- **آقای افتخاری:** در ابتدای بحث برای ارتباط بهتر با موضوع، برخی کلیات را در رابطه با سرمایه‌گذاری خارجی مطرح می‌کنم که به شرح ذیل است:
 ۱. سرمایه‌گذاری خارجی چیست؟
 ۲. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در جهان
 ۳. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در مقایسه با سایر کشورها
 ۴. مبانی قانونی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران
 ۵. نظام اداری جذب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی

۲. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در جهان
 به دنبال چند دهه سیر صعودی، اکنون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از پارامترهای مهم اقتصاد کلان به شمار می‌آید. در نتیجه این سیر صعودی، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وارده به کشورها از ۱۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۷۰ به بیشترین مقدار خود ۱۴۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ و به دنبال حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ با سیری نزولی به رقم ۷۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ رسید. در چند سال گذشته باز هم این روند مثبت بوده، به نحوی که طبق گزارش اخیر آنکتاد میزان سرمایه‌گذاری مستقیم

۱. سرمایه‌گذاری خارجی چیست؟
 تعریف جامعی درباره سرمایه‌گذاری خارجی وجود ندارد. بر اساس تعریف آنکتاد، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عبارت است از یک سرمایه‌گذاری که درگیر رابطه بلندمدت و بازتاب‌کننده نفع و کنترل طولانی‌مدت سرمایه‌گذار (شخصیت حقیقی یا حقوقی) مقیم کشور در بنگاه اقتصادی کشور دیگر است. از نظر آنکتاد

* مدیر امور سرمایه‌گذاری شرکت سرمایه‌گذاری‌های خارجی ایران

خارجی جهان در سال ۲۰۱۴ بالغ بر ۱,۲ تریلیون دلار بوده است.

۳. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در مقایسه با سایر کشورها

رتبه ایران در طبقه‌بندی کشورها بر اساس شاخص پتانسیل جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ۵۸ بین ۱۴۱ کشور می‌باشد. شاخص پتانسیل که مقدار آن بین یک و صفر محاسبه می‌شود، بیانگر پتانسیل کشورها برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی است که بر اساس دوازده عامل که انتظار می‌رود در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مؤثر باشند، تعیین می‌گردد. رتبه ایران در طبقه‌بندی کشورها بر اساس شاخص عملکرد جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ۱۳۳ بین ۱۴۱ کشور می‌باشد. شاخص عملکرد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، کشورهای مختلف را بر اساس نسبت دریافت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی آنها رتبه‌بندی می‌کند. این عوامل عبارتند از:

۱. تولید ناخالص داخلی سرانه
۲. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی در ده سال گذشته
۳. سهم صادرات در تولید ناخالص داخلی
۴. متوسط تعداد خطوط تلفن ثابت و موبایل در هر هزار نفر
۵. سرانه مصرف انرژی تجاری
۶. سهم هزینه تحقیق و توسعه در تولید ناخالص داخلی
۷. سهم جمعیت دارای تحصیلات عالی در کل جمعیت
۸. ریسک کشور
۹. سهم کشور در بازار جهانی صادرات منابع طبیعی
۱۰. سهم کشور در بازار جهانی واردات قطعات صنایع اتومبیل و الکترونیک
۱۱. سهم کشور در صادرات جهانی خدمات
۱۲. سهم کشور در انباشته جهانی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

۴. مبانی قانونی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

قانون و مقررات سرمایه‌گذاری خارجی

قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی
- آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی

روش‌های سرمایه‌گذاری در ایران:

- مستقیم (مشارکت سهمی):
در کلیه زمینه‌های مجاز برای بخش خصوصی ایرانی
ترتیبات قراردادی (مشارکت غیر سهمی) به صورت:
- بیع متقابل (بای بک)
- مشارکت مدنی
- روش‌های ساخت- بهره‌برداری- واگذاری (B.O.T)

زمینه‌های مجاز سرمایه‌گذاری در ایران:

در کلیه زمینه‌ها در بخش‌های زیر، امکان سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد:
صنعت
معادن
کشاورزی
خدمات

ریسک‌های تحت پوشش سرمایه‌گذاری در ایران:

ریسک‌های غیر تجاری شامل:
- سلب مالکیت و ملی شدن
- انتقالات ارزی
- دخالت یا نقض قرارداد توسط دولت
پوشش بیمه‌ای می‌گردد شامل:
- انتقال ارز
- سلب مالکیت و اقدامات مشابه
- نقض قرارداد
- جنگ و اغتشاشات داخلی

عدم محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران شامل:

- درصد مشارکت سهمی
- میزان سرمایه‌گذاری خارجی

- گردشگری ۵۰٪ به طور نامحدود
- صادراتی ۱۰۰٪ به طور نامحدود

معافی‌های مالیاتی

- ۸۰ درصد درآمد واحدهای تولیدی و معدنی مستقر در مناطق توسعه‌یافته به مدت ۴ سال
- ۱۰۰ درصد درآمد واحدهای تولیدی و معدنی مستقر در مناطق کمتر توسعه‌یافته به مدت ۱۰ سال
- ۵۰ درصد درآمد سالیانه تأسیسات ایران‌گردی و جهانگردی به صورت سالیانه
- ۱۰۰ درصد درآمد ناشی از صادرات کالاهای صنعتی و کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیل آن
- ۵۰ درصد درآمد ناشی از صدور کالاهایی که با هدف توسعه صادرات غیر نفتی به خارج صادر می‌شوند
- ۱۰۰ درصد درآمد حاصل از صدور کالاهای ترانزیت وارده به کشور از شمول مالیات معاف است
- ۵۰ درصد مالیات سرمایه‌گذاری مجدد شرکت‌های تعاونی و خصوصی با هدف توسعه، بازسازی و تکمیل واحد صنعتی و معدنی موجود

موافقت‌نامه‌های بین‌المللی تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی

- موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و چندجانبه با کشورهای عضو
- سازمان همکاری‌های اقتصادی (ا.کو)
- سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)

موافقت‌نامه‌های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری با کشورها

- برخورداری از رفتار ملی و رفتار کامله الوداد
- اعطای پوشش حمایتی وسیع‌تر به سرمایه‌گذاران خارجی
- پرداخت مؤثر و سریع خسارت، سرمایه‌گذاران به مأخذ ارزش سرمایه‌گذاری بیش از وقوع سلب

- میزان سود قابل انتقال
- سرمایه قابل انتقال به خارج
- نوع سرمایه قابل پذیرش
- امکان سرمایه‌گذاری اتباع ایرانی در مقام سرمایه‌گذار خارجی
- تسهیل ورود و اقامت سرمایه‌گذاران خارجی
- امکان برقراری حمایت نسبت به سرمایه‌گذاری‌های قبلی خارجیان
- پیش‌گیری از تسلط سرمایه‌گذاران خارجی بر اقتصاد کشور
- کوتاه‌نمودن روند پذیرش و صدور مجوز سرمایه‌گذاری خارجی
- پذیرش سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی خارجی
- جبران خسارت ناشی از سلب مالکیت و ملی‌شدن سرمایه‌گذاری خارجی

حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری:

- میان سرمایه‌گذار خارجی و طرف‌های داخلی: حسب توافق بدون محدودیت.
- میان دولت و سرمایه‌گذار خارجی:
- به روش مسالمت‌آمیز
- ارجاع به دادگاه‌های داخلی
- ارجاع به داوری بین‌المللی

مشوق‌های مالی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران:

- نظام استرداد کامل حقوق گمرکی در خصوص کالاهای صادراتی
- معافیت گمرکی برای ماشین‌آلات خط تولید (واحدهای تولیدی و مصرفی)
- معافیت‌های مالیاتی طرح‌های:
- کشاورزی ۱۰۰٪ به طور نامحدود
- صنعتی و معدنی ۸۰٪ به مدت ۴ سال
- صنعتی و معدنی (مناطق محروم) ۱۰۰٪ به مدت ۱۰ سال

مالکیت یا تدابیر مشابه

- امکان ارجاع اختلافات سرمایه گذاری میان دولت و سرمایه گذار به داوری بین المللی

۵. نظام اداری جذب و حمایت سرمایه گذاری خارجی مراجع ذی صلاح

- سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی فنی ایران

- مرکز خدمات سرمایه گذاری خارجی

- هیئت سرمایه گذاری خارجی (رئیس کل سازمان سرمایه گذاری، معاون اقتصادی وزارت امور خارجه، معاون ارزی بانک مرکزی، معاون اقتصادی معاونت برنامه ریزی ریاست جمهوری و معاون وزارتخانه تخصصی ذی ربط)

- ستادهای تشویق و حمایت سرمایه گذاری در استانها

مروزی کوتاه بر برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)

- پس از اجرای برجام دستاوردهای زیر در حوزه اقتصادی حاصل خواهد شد:

- تحریم های اقتصادی و مالی در حوزه های بانکی، مالی، نفتی، گازی، پتروشیمی، تجاری، بیمه، حمل و نقل وضع شده توسط اتحادیه اروپایی و آمریکا که به بهانه برنامه هسته ای ایران وضع شده است، در ابتدای اجرای توافق به طور یکجا لغو می شوند.

- برای اولین بار پس از سه دهه تحریم غیر عادلانه، ممنوعیت خرید هواپیمای مسافربری مرتفع و امکان باسازی ناوگان هوایی کشور و ارتقای ایمنی پروازها فراهم خواهد گشت.

- دهها میلیارد دلار از درآمدهای ایران که طی چند سال گذشته به دلیل تحریم های ظالمانه در خارج از کشور مسدود شده است آزاد خواهد شد.

دستاوردهای اجرای برجام در حوزه اقتصادی به

شرح ذیل خواهد بود:

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، کشتیرانی جمهوری اسلامی، شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی نفت کش و شرکت های تابعه، ایران ایر و بسیاری از دیگر نهادها، بانک ها و مؤسسات کشورمان (در مجموع حدود ۸۰۰ شخص حقیقی و حقوقی) از شمول تحریم ها خارج می شوند.

- دسترسی بیشتر ایران به حوزه های تجاری، فناوری، مالی و انرژی تسهیل خواهد شد.

- ممنوعیت یا محدودیت همکاری های اقتصادی با ایران در تمامی عرصه ها از جمله سرمایه گذاری در صنایع نفت و گاز و پتروشیمی و سایر زمینه ها مرتفع خواهد شد.

- کلیه اموال و وجوه متعلق به دولت ایران، بانک مرکزی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی که نزد مؤسسات مالی خارجی مسدود گردیده، از تاریخ اجرای برجام آزاد و بدون هیچ قید و شرطی می تواند مورد استفاده صاحبان این اموال و وجوه قرار گیرد.

به طور مشخص از تاریخ اجرای برجام دولت جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی و سایر مؤسسات دولتی و خصوصی می توانند فعالیت های زیر را انجام دهند:

- انتشار و فروش اوراق قرضه

- انتشار و فروش اوراق قرضه ای که با ضمانت دولت ایران صادر گردیده است.

- دریافت وام های خارجی از مؤسسات بین المللی از قبیل بانک جهانی و یا سایر بانک های خصوصی

تهاثر معاملات دلاری از طریق بانک های غیر آمریکائی به طور مشخص از تاریخ اجرای برجام دولت جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی و سایر مؤسسات دولتی و خصوصی می توانند فعالیت های زیر را انجام دهند:

- دریافت ضمانت های صادراتی از مؤسسات مربوطه؛

بانک ها و مؤسسات مالی ایرانی می توانند بدون هیچ محدودیتی اقدام به معاملات و فعالیت های تجاری

زیر با بانک ها و مؤسسات مالی خارجی نمایند:

- سرمایه گذاری در سهام مؤسسات بین المللی بیمه‌ای و ایجاد مشارکت با آنها
- سایر عملیات بیمه‌ای مرتبط با هر یک از موارد فوق
- فروش، صادرات، سوآپ و حمل نفت خام، محصولات نفتی، گاز طبیعی و محصولات پتروشیمی
- خرید، تأمین و حمل تجهیزات عمده و کلیدی، تکنولوژی، کمک‌های فنی، آموزش مورد نیاز بخش نفت، گاز و پتروشیمی شامل اکتشاف، تولید و پالایش نفت و گاز طبیعی یا مایع
- دریافت وام و تسهیلات اعتباری جهت تأمین وجوه مورد نیاز این بخش

سرمایه‌گذاری و مشارکت افراد و اشخاص حقوقی ایرانی در صنایع نفت، گاز و پتروشیمی

- خرید یا فروش کشتی و سایر وسایل حمل و نقل دریایی
- خرید و فروش لوازم یدکی و تجهیزات کشتی‌ها و سایر وسایل حمل و نقل دریایی
- خرید و فروش، حمل تجهیزات کلیدی و تکنولوژی برای تعمیر و نگهداری، طراحی و ساخت کشتی و سایر وسایل حمل و نقل دریایی
- تعمیر و نگهداری یا بازسازی کشتی و سایر وسایل حمل و نقل دریایی
- هر گونه عملیات مربوطه به طراحی و ساخت کشتی‌های باری یا تانکرهای نفتی
- تأمین کشتی جهت ذخیره‌سازی یا انتقال نفت خام، مشتقات نفتی، گاز یا مشتقات آن، محصولات پتروشیمی
- ارائه کلیه خدمات مرتبط با ثبت پرچم، تعیین وضعیت، تعیین مشخصات فنی، ثبت و شماره شناسایی در رابطه با تانکرهای نفتی و کشتی‌های باری
- ارائه خدمات سوخت‌رسانی، تدارکات یا هر گونه خدمات بندری دیگر مربوط به کشتی‌های تحت مالکیت یا تجاری که حامل کالاهای غیر تحریمی

- ایجاد روابط کارگزاری
- استفاده از خدمات پیام‌رسانی شامل سوئیفت
- به طور مشخص از تاریخ اجرای برجام، دولت جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی و سایر مؤسسات دولتی و خصوصی می‌توانند فعالیت‌های زیر را انجام دهند:
- تأسیس نمایندگی، شعبه و یا شرکت‌های تابعه
- افتتاح اعتبارات اسناد و بروات اسنادی و صدور ضمانت‌نامه‌های بانکی
- سرمایه‌گذاری در سهام مؤسسات مالی و بانکی خارجی و ایجاد مشارکت با آنها
- فروش و واگذاری سهام به مؤسسات مالی و بانک‌های خارجی با توجه به قوانین داخلی
- نقل و انتقال ارز به داخل و خارج کشور یا به حساب خود بانک
- به طور مشخص از تاریخ اجرای برجام، دولت جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی و سایر مؤسسات دولتی و خصوصی می‌توانند فعالیت‌های زیر را انجام دهند:
- انتشار و فروش اوراق قرضه
- انتشار و فروش اوراق قرضه‌ای که با ضمانت دولت ایران صادر گردیده است.
- دریافت وام‌های خارجی از مؤسسات بین‌المللی از قبیل بانک جهانی و یا سایر بانک‌های خصوصی
- تهاثر معاملات دلاری از طریق بانک‌های غیر آمریکایی
- خرید و فروش اوراق قرضه بین‌المللی یا سایر اوراق تجاری بین‌المللی به حساب خود یا به حساب مشتریان بانک‌ها
- دریافت وام‌ها و تسهیلات اعتباری خارجی
- انجام سایر عملیات مالی و بانکی و عملیات مرتبط بانکی با هر یک از موارد فوق
- انعقاد انواع قراردادهای بیمه و بیمه‌های اتکائی به حساب خود و یا به حساب مشتریان خود
- فروش و واگذاری سهام خود به مؤسسات بین‌المللی بیمه‌ای با توجه به قوانین داخلی

زمانی که نتوان سامان مناسبی برای این وضعیت ایجاد کرد، جذب سرمایه گذاری خارجی دشوار خواهد بود.

هزینه‌های تولید: ایران از جمله کشورهای است که هزینه‌های تولید در آن بسیار گران است و این مانع مهمی است که سرمایه گذاران خارجی را با مشکل مواجه می‌کند. یکی از مهم‌ترین مشکلات در این زمینه گران بودن نیروی کار در ایران در مقایسه با کشورهای سرمایه‌پذیری چون چین است.

حاکمیت قانون: شفافیت‌های قانونی در خصوص سرمایه‌گذاری خارجی، از جمله مهم‌ترین الزامات سرمایه‌گذاری خارجی است. تا زمانی که سرمایه‌گذار خارجی اطمینان نکند که نظام حقوقی و قانونی کشور سرمایه‌پذیر فعالیت وی را پشتیبانی می‌کند، ریسک سرمایه‌گذاری را نخواهد پذیرفت. این مشکل در ایران از جمله موضوعاتی است که برای جذب سرمایه‌های خارجی باید مورد توجه قرار گیرد.

اوضاع سیاسی منطقه و روابط سیاسی با کشورهای منطقه: سرمایه‌گذاری خارجی در صورتی که تمام عوامل اقتصادی و زیرساخت‌های لازم برای جذب سرمایه فراهم باشد، در شرایطی مقدور خواهد بود که کشور به لحاظ سیاسی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی با دیگر کشورها مشکلاتی نداشته باشد. با توجه به اینکه بخش مهمی از سرمایه‌گذاری خارجی در جهان توسط چند کشور بزرگ انجام می‌شود، اگر کشوری با این کشورها یا متحدین آنها روابط مطلوبی نداشته باشد، طبیعتاً از جذب سرمایه‌گذاری آنها محروم خواهد شد.

تفسیرهای غیر صحیح از اقتصاد مقاومتی: از جمله موانعی که بحث سرمایه‌گذاری خارجی در شرایط کنونی با آن مواجه است، این است که سرمایه‌گذاری خارجی بر خلاف اقتصاد مقاومتی است؛ در صورتی که چنین تفسیری از اقتصاد مقاومتی درست نیست. یکی از مسائلی که در اقتصاد مقاومتی باید لحاظ قرار گیرد این است که ما از درآمدها و منابعی که از محل سرمایه‌گذاری‌های خارجی به دست می‌آید، نه برای تأمین هزینه‌های جاری نظیر تقسیم سود بین سهام‌داران بلکه برای سرمایه‌گذاری‌های مجدد استفاده کنیم.

می‌باشند.

- از تاریخ اجرای «برجام» کلیه عملیات مربوط به بازرسی، توقیف یا انهدام کالاهای غیر تحریمی متوقف خواهد شد.

- تجارت و حمل و نقل طلا و فلزات گران‌بها
- سایر خدمات از قبیل حمل و نقل، خدمات امنیتی و غیره

- دریافت تسهیلات جهت انجام معاملات مربوطه
- تجارت (واردات و صادرات)، حمل و نقل کلیه فلزات از جمله گرافیت و فلزات خام یا نیمه‌ساخته
- تجارت (واردات و صادرات) مستقیم یا غیر مستقیم نرم‌افزار و به‌روزرسانی نرم‌افزارهای یکپارچه‌سازی فرآیندهای صنعتی

همچنین، بر اساس تفاهم صورت گرفته طبق برجام، شرکت‌های خارجی تابعه شرکت‌های آمریکایی بر اساس مجوز کلی صادره از سوی دولت آمریکا مجاز به همکاری با ایران در زمینه‌های مختلف اقتصادی خواهند شد. البته، منع کلی مراد اقتصاد اتباع ایرانی و آمریکایی باقی خواهد ماند.

۷. فرصت‌ها و موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران پس از اجرایی شدن برجام
فرصت‌های سرمایه‌گذاری را می‌توان برای بخش‌های زیر برشمرد:

- تجارت الکترونیک

- خدمات - هتل

- خدمات مالی

- صنعت خرده‌فروشی

- سرمایه‌گذاری‌های مخاطره‌آمیز

- اینترنت و مخابرات

- صنعت نرم‌افزار

موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران:

محیط کسب و کار: از جمله موانع مهمی که در اقتصاد ایران وجود دارد، وضعیت کسب و کار است. در ایران تا

نقد و نظر

○ در درون اقتصاد مقاومتی نکاتی است که بعد از این دوره هم قابلیت اجرا دارد و باید در موردش فکر کرد؛ از جمله اقتصاد باید تمرکز در درون و برون‌گرا باشد؛ یعنی شما هم باید قدرت ملی را تقویت کنید و در عین حال این به این معنا نباشد که مرزهای ملی را آن قدر قوی بکنید که هیچ رفت و آمد و تبادل اقتصادی صورت نگیرد و قاعدتاً برون‌گرایی در اقتصاد مقاومتی نشان از آن دارد که ما باید به بازارهای جهانی، جذب سرمایه و یا فروش کالا توجه و در مقیاس جهانی عمل کنیم. قاعدتاً اگر در مقیاس جهانی عمل کنیم، در اقتصاد امروز می‌توانیم حرفی برای گفتن داشته باشیم.

نکته دیگر در خصوص سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز است. در واقع، موارد یا موضوعاتی در ایران است که سرمایه‌گذاری در آنها پر مخاطره است، ولی سودهای بالایی هم دارد. نکته آخر اینکه چرا فکر می‌کنید نیروی کار در ایران گران است؟ با توجه به دستمزدهای پایینی که داریم آیا به خاطر بهره‌وری است یا عوامل دیگری هم در این برداشت شما از گران بودن نیروی کار وجود دارد؟

● **آقای افتخاری:** سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز یعنی این که افرادی که ایده‌های جدیدی دارند، می‌توانند با یکسری سرمایه‌گذارها وارد مذاکره شوند و اگر تشخیص بدهند که از قابلیت تجاری‌سازی برخوردار است. احتمالاً کل هزینه‌های تجاری‌سازی را تأمین می‌کنند و شریک می‌شوند و سهمشان از ایجادکننده بیشتر هم می‌شود.

اینکه چرا نیروی کار در ایران گران است؟ من ایران را با افغانستان مقایسه نمی‌کنم، ولی اگر ایران را با چین مقایسه کنیم کارگران با ده یا سه دلار کار می‌کنند. در ایران هزینه تمام‌شده کارگر عادی برای کارفرما کمتر از دو میلیون تومان نیست. این ارقام برای آن مقاصدی که بخواهند سرمایه‌گذاری کاربر انجام بدهند، خیلی جاذب نیست. کشورها ارزش پول ملی خود را در جهت توسعه صادرات کاهش می‌دهند. سال‌هاست بین ژاپن و آمریکا و همین‌طور چین و آمریکا این مسئله وجود دارد که آمریکا هم معترض است چرا ارزش پول را پایین می‌آورد؟ در حالی که چین

می‌خواهد افزایش صادرات داشته باشد منتهی جهت اینکه کاهش ارزش پول ملی به توسعه صادرات تبدیل بشود، بر اساس تئوری‌های اقتصادی مانند تئوری مارشال‌لرنر، مجموع کشش قیمتی و عرضه و تقاضا باید بزرگ‌تر از یک باشد. به این مفهوم که کارکنان شما باید این ظرفیت و آمادگی را داشته باشند که اگر تقاضا برای صادرات زیاد شد، بتوانند تولید بکنند، اگر نتوانند این کاهش ارزش پولی به تورم تبدیل می‌شود. چین این ظرفیت را دارد که این کار را انجام بدهد. علتش این است که نیروی کار ارزان دارد. در چین یک کارگر با دو یا سه دلار یا ده دلار کار می‌کند. اخیراً نرخ رشد اقتصاد چین از ۷ یا ۸ درصد به ۶ درصد رسیده است. صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی کرده که به ۴ یا ۳ درصد نیز می‌رسد، ولی هرگز نمی‌گویند صفر یا منفی می‌شود. هنوز همان اقتصاد بزرگ است با نرخ رشد ۳ یا ۴ درصدی ولی به تدریج هزینه‌های کارگر بالا می‌رود، هرچه مرفه‌تر می‌شوند، انتظارات کارگرها بالا می‌رود و قیمت‌ها بالا می‌رود. ایران از آن رده‌ها خیلی وقت پیش گذر کرده است. در ایران شما کارگری پیدا نمی‌کنید که با درآمد سطحی مثلاً ۱۰۰ هزار تومان یا ۲۰۰ هزار تومان قانع باشد. حقوق بیمه و مسائل رفاهی باید تأمین بشود یا در انگلستان سرمایه‌گذاری‌ها که عموماً در بازار سرمایه، اتفاق می‌افتد یا در مسائل بانکی یا در بخش ITE یا داروسازی است که کارگر لازم نیست.

○ ما بر اساس تئوری جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه آمدم مناطق آزاد اقتصادی ایجاد کردیم. در چین همین مناطق آزاد اقتصادی و تجاری را ایجاد کردند که بزرگ‌ترین هنگ‌کنگ است، اما در ایران درست بر خلاف نتیجه‌ای که مد نظر بود، مناطق آزاد ایران به سکوی واردات از خارج تبدیل شد، در حالی که تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌گذاران هدفشان این بود که اینجا تبدیل به سکوی صادرات کالاها ایرانی به خارج شود. چرا این اتفاق نیفتاد؟

● **آقای افتخاری:** سیاست‌های اقتصادی مجموعه‌ای است که کنار هم تعریف می‌شود. در همه معادلات، علاوه بر سیاست پولی و مالی، سیاست‌های ارزی و مسائل

زیرساختی و کارگر صادرات همه چیز باید تعریف بشود. اینکه از یک طرف سیاست گذاری بکنیم و کار را درست بکنیم، از یک طرف دیگر مشکل درست می‌شود. شما صادرات را می‌خواهید افزایش بدهید از یک طرف دیگر می‌بینید مشکلات دیگری ایجاد شد. مناطق آزاد ما از مناطق آزاد چین و دیگر کشورها الگو گرفته شده است. آنها به معنی واقعی کلمه منطقه آزاد تجاری درست کردند، در حالی که ما در چند منطقه آزاد و استان‌هایی که هم جوار دریا هستند، یک سری مقرراتی را آزاد می‌کنیم که به تدریج به داخل کشور سرایت پیدا بکند و در آن مناطق سرمایه گذاری خارجی ایجاد بکند و از مزایای آن بهره‌مند بشود و برای آن مشوق‌های صادراتی ارائه کرده‌اند، اما مسئله اینجاست که ما در حال حاضر در منطقه آزاد کیش و قشم یا منطقه آزاد ارس چه چیز خاصی به سرمایه گذار خارجی یا داخلی می‌دهیم که در سایر مناطق نیست؟ تنها تفاوتی که دارد این است که اگر اینجا کالا و مواد اولیه آورید اگر داخل کشور نبرید، فعلاً هزینه گمرکی نمی‌دهید ولی اگر داخل کشور برید شما باید عوارض را پرداخت بکنید. دوم اینکه منطقه آزاد وقتی می‌تواند نقش سازنده داشته باشد که مسائل کشور حل شده باشد و شرایط عادی حاکم باشد. در آنجا اگر امتیاز ویژه‌ای برای سرمایه گذار خارجی بدهید تازه به این موضوع فکر می‌کند که آیا در این کشور سرمایه گذاری بکند یا نه؟

○ امکان‌سنجی به عنوان نکته مهم در مورد مناطق آزاد تجاری و صنعتی در نظر گرفته نشد. یعنی در اقتصاد هر فعالیت اقتصادی می‌خواهید انجام بدهید آیا فعالیت اقتصادی در آنجا امکان‌پذیر است. تمام این مناطق را که عنوان مناطق آزاد تجاری است، صرفاً نام گذاری بود؛ مثلاً قشم را منطقه آزاد تجاری اعلام کردیم، در حالی که از امکانات اولیه مانند برق و آب و مدیر و بندر گاه و... محروم بود. بر همین منوال مواد اولیه، ارزانی یا گرانی آن، آنچه باید تولید می‌شد، آن کسی که باید تولید کند، کارآفرین و... همه در ابهام بود.

نکته بعد اینکه سرمایه گذاری در اقتصاد بین‌الملل ابزار سیاست خارجی است. کلاً اقتصاد ابزار سیاست خارجی

است. به نظر شما اگر ما به لحاظ داخلی هم فضای کسب و کار که مهم‌ترین شاخص است را مهیا کنیم و زمینه را فراهم کنیم، آیا واقعاً غرب این اجازه را به جمهوری اسلامی ایران می‌دهد که در دامنه وسیع، سرمایه گذاری خارجی جذب کند که یک تحول راهبردی در اقتصاد ایران ایجاد شود؟ نظرم این است که هر کاری هم بکنیم، بالاخره این مسائل سیاسی مانع تراشی می‌کنند. لذا مقداری از فضای کسب و کارمان که تیره و تاری می‌شود به خاطر عوامل سیاسی است. در موضوع آی سی تی تکنولوژی ارتباطات و مخابرات و اطلاعات که گفتید من هم با شما موافق هستم. در صورتی که در این زمینه سرمایه گذاری جذب شود، در واقع به کشوری تبدیل می‌شویم که کل منطقه آسیای مرکزی و قفقاز، خلیج فارس و حتی پاکستان را با توجه به زیرساخت‌هایی که داریم می‌توانیم تأمین کنیم ولی این را با بحث نفوذ اقتصادی چطور می‌توان به پیش برد؟

موضوع دیگر در بحث سرمایه گذاری در بخش قرارداد نفتی و انرژی که الان قرارداد آی پی سی است و در واقع بی. او. تی نیست و به سمت مشارکت در مخزن رفته است. گفته می‌شود الگوی قراردادهای نفتی ایران کپی الگوی قراردادهای عراق است؛ ضمن اینکه باز هم قطعی نیست که شرکت‌های نفتی با وجود همین امتیازاتی که در این الگوی قراردادی هم داده شده بیانند سرمایه گذاری بکنند.

● **آقای افتخاری:** مشارکت در قراردادهای نفتی، چون در حوزه اصل ۴۴ قانون اساسی به صورت مشارکت است، اگر در زیربخش‌ها اتفاق بیافتد، عملی نخواهد بود مگر اینکه با روش‌های صرفاً بی. او. تی باشد. از سوی دیگر، آنها تا زمانی که شریک نشوند انگیزه کافی ندارند. اگر الان به صورت پنهان کاری انجام می‌دهند یک قراردادهای محدودی است. در واقع، اگر بتوانند مشارکت کنند آن موقع انگیزه جهت سرمایه گذاری‌ها بیشتر است و سرمایه گذاری‌های چند ده میلیارد دلاری که تأثیر معنی داری در اقتصاد دارد می‌تواند اتفاق بیفتد.

اینکه آیا اصلاً آنها اجازه می‌دهند در ایران سرمایه گذاری کلان اتفاق بیافتد؟ طبیعتاً اگر در ایران مثلاً

۲ هزار میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی بیافتد مفهومش این است که کل اقتصاد ایران متحول شده و کشورهای متعددی اینجا منافع پیدا کردند و اقتصاد ایران در اقتصاد جهان ادغام می‌شود و این امنیت ملی ما را بسیار بالا می‌برد. اینکه آیا اینها اجازه می‌دهند که ایران به عنوان کشوری که دنبال برخی از آرمان‌هاست از چنین امنیتی برخوردار باشد، ملاحظه درستی است. مثلاً در همین خط لوله گاز پاکستان و هندوستان که عملیاتی نشد، هر عاقلی در هندوستان پاکستان و ایران می‌داند به نفع همه است این خط لوله عملیاتی شود، ولی تا به حال اتفاق نیفتاده است.

راجع به آی تی سی اشاره کردید. اتفاقاً این بحثی است که بیشتر ارتباط به مسائل بین‌المللی دارد، چون آی.تی.سی. حوزه‌ای است که جنبه بین‌المللی آن بسیار زیاد است و با نظام امنیتی دنیا ارتباط دارد. این از جمله اقداماتی است که در سایه تدابیر دولت اتفاق افتاد و ان‌شاءالله اجرایی شود و به تدریج بتوانیم از مزایای آن و سرمایه‌گذاری چه خارجی و چه داخلی آن، بهره‌مند شویم. واقعاً جزء ضروریات کشور است و بسیار هم شفاف است.

○ در بحث سرمایه‌گذار خارجی باید به یک نکته اساسی توجه کنیم. در توافق هسته‌ای بحثی که وجود دارد، مکانیزم ماشه است. اگر توافق نقض شد به اصطلاح تحریم‌ها به صورت خود کار برمی‌گردد. این یعنی اینکه از این به بعد ما باید تمام تلاشمان این باشد که هیچ تنش ایجاد نکنیم. هر تنشی ایجاد شود به ضرر ماست، چون اگر تنش ایجاد شود، سرمایه‌گذار خارجی مطمئناً به دنبال سرمایه‌گذاری نخواهد بود.

○ آیا هر نوع سرمایه‌گذاری برای ما مثبت است و ما باید از هر نوع سرمایه‌گذاری استقبال کنیم یا بعضی از سرمایه‌گذاری‌ها می‌تواند برای اقتصاد ما مخرب باشد. وقتی بحث سرمایه‌گذاری خارجی مطرح می‌شود، بیشتر چه نوع سرمایه‌گذاری متناسب با اقتصاد و وضعیت کنونی که داریم می‌تواند مؤثر باشد.

در بحث تحریم‌ها، یکی از آسیب‌پذیری‌های ما، خروج شرکت‌های خارجی از ایران بود یا شرکت‌هایی که به نوعی با صنایع خودروسازی یا دیگر صنایع همکار بودند.

مثلاً پژو یا رنو همکاری‌شان را به حالت تعلیق در آوردند. آقای دکتر روحانی از جمله نظراتی که برای پس از برجام مطرح می‌کردند این بود که ما می‌خواهیم شرکت‌های خارجی که می‌خواهند از این به بعد با ایران کار کنند را در ایران درگیر بکنیم و این تضمین را بگیریم که در آینده در چنین وضعیتی قرار نگیریم. اجرای این موضوع تا چه حد قابل تحقق است؟ نکته دیگر اینکه در بحث جذب سرمایه‌گذاری خارجی، استفاده از سرمایه‌های ایرانیان مقیم خارج از کشور تا چه حد می‌تواند گره‌گشا باشد؟

● آقای افتخاری: راجع به این موضوع که آیا هر نوع سرمایه‌گذاری می‌تواند خوب باشد یا نه؟ سرمایه‌گذاری در کل مفید است منتهی ملاحظاتی هست که باید طبیعتاً در نظر گرفته شود. یکی از این ملاحظات در ایران مسائل اجتماعی است. جامعه ایران به صورت سنتی حساسیت‌هایی نسبت به سرمایه‌گذاری اشخاص خارجی و خارجی‌ها دارد.

نکته دوم که اشاره کردید خروج شرکت‌های خارجی از ایران و این راه حلی که اینها اگر شریک بشوند، امنیت ما تضمین خواهد شد، درست می‌فرمایند اگر در اوایل دهه هشتاد، پژو سی درصد مالک ایران خودرو می‌شد به این سادگی‌ها نمی‌توانست برود و مجبور بود بماند و کار کند و توسعه بدهد. در اصل، تعریف سرمایه‌گذاری خارجی همین است. اگر این امر اتفاق بیافتد، منافع بیشتری را می‌تواند داشته باشد و امنیت ما و امنیت نظام صنعتی ما را تضمین می‌کند و آثار ماندگارتری خواهد داشت.

در بحث استراتژی جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور، با توجه به حجم اقتصاد ایران، اگر بخواهیم تحولی در اقتصاد ایران ایجاد شود، باید با شرکت‌های بزرگ بین‌المللی کار بکنیم که سرمایه‌گذاری‌های چند ده میلیارد دلاری داشته باشد. در آمار سرمایه‌گذاری، ما از افغانستان، ترکیه، عراق و حتی از پاکستان سرمایه‌گذار داریم، اما حجم آنها از ۷۰۰ هزار دلار تا یک و نیم میلیون دلار فراتر نمی‌رود و عموماً در پروژه‌هایی که جنبه خرده‌پا دارند، مشغول‌اند. اینها موجب اشتغال‌زایی نیست و آثار قابل قبولی نیز نخواهد داشت. زمانی سرمایه‌گذاری خارجی تأثیرگذار است که به عنوان نمونه شرکت چینی یا ژاپنی در پتروشیمی

ما ۵۰ درصد شریک شود و سرمایه گذاری چند میلیارد دلاری انجام بدهد یا شرکتي بيايد آزاده فلان جا را چند ميليارد دلار سرمايه گذاري کند.

○ مشکل را کجا می بینید آیا ما می خواهیم جذب سرمایه گذاری خارجی داشته باشیم یا نه؟ با توجه به این هدف گذاری هایی که ما کردیم، بر اساس نظر اقتصاددان ها به غیر از جذب سرمایه گذاری خارجی نمی توان این کار را پیش برد.

○ من فکر می کنم مشکل در هر دوست؛ یعنی هم در داخل توافق نیست؛ یک طیف گسترده وجود دارد که اصلاً به سرمایه گذاری خارجی فکر نمی کند. حالا ممکن است دلایل سیاسی یا دلایل دیگری داشته باشد. یک مشکل هم این است که در زمینه سرمایه گذاری خارجی ما کار کارشناسی اساسی نکردیم؛ یعنی هنوز دنیا، ظرفیت ها و موانع دیوان سالاری خودمان را نمی شناسیم؛ ضمن اینکه به لحاظ اقتصادی هم خودمان در داخل ضعف داریم. به عنوان نمونه، حدود ۷۰ درصد کارفرمایان ما تحصیلات دیپلم دارند.

○ در بحث سرمایه گذاری خارجی یک موضوع مهم بحث نفوذ است که به صورت وابستگی اقتصادی و غیره مطرح می شود. سؤال این است که چطور می شد با ادبیات اقتصادی با نظریه اقتصادی با تجربه ای که در دنیا وجود دارد یک تعامل و تعادلی بین این دو ایجاد کرد که هم کارشناسی و علمی باشد هم منافع جمهوری اسلامی ایران را تأمین کند.

● **آقای افتخاری:** سؤال این است که سرمایه گذاری چگونه اتفاق می افتد که منافع جمهوری اسلامی را تأمین بکند؟ بر اساس یک ضرب المثل چینی که مورد تأکید دوستان هم قرار گرفت، ما می توانیم پنجره را باز کنیم تا تنفس کنیم و با حشراتی که وارد می شود هم مبارزه می کنیم. انتظار هم نداریم که از این پنجره اژدها وارد شود، تازه اگر وارد هم شد باز دست خودمان است و آن را می بندیم. باید بپذیریم که خودمان به اندازه کافی سرمایه نداریم، حتی اگر داشته باشیم تعامل با دنیا چیز خوبی است. حتی آمریکا هم که بزرگترین کشور است و بیشتر منابع

دنیا را در دست دارد، هیچ وقت شعار خود کفایی نداده و خودش را وابسته به دنیا می داند و به این معتقد است. مرحله دوم این است که بر اساس تجربیات و تعالیمی که داریم بایستی محیط کسب و کار را فراهم کنیم و در این مسیر نظام بانکی بسیار تعیین کننده است، حقوق شهروندی که در داخل آن حاکمیت قانون است، تعیین کننده است. تبعیت از استانداردهای پذیرفته شده بین المللی خیلی مهم است. چیزهای متعارفی در صنعت تجارت است که باید اتفاق بیافتد. ما نمی توانیم سوئیفت نداشته باشیم و بعد انتظار سرمایه گذاری خارجی داشته باشیم. نمی توانیم با شرکت بیمه ساچر با بیمه رتبه بندی مولیز ارتباط نداشته باشیم و نتوانیم از خدمات آنها بهره مند شویم. اینها جزء لاینفک نظام اقتصادی است که باید شکل بگیرد. ما باید امتیاز خاصی داشته باشیم که سرمایه گذار آلمانی ایران را به پاکستان ترجیح دهد. بعضی از کشورها توانستند این کار را انجام بدهند. ایرلند در سال ۱۹۶۰ جزء مفلوک ترین کشورها بود و مردمش حتی کفش هم نداشتند، در حالی که الآن جزء ثروتمندترین های اروپاست. روس ها اسمش را گذاشته اند چیپس تو چیپس، یعنی از سب زمینی به چیپس الکترونیک. آنها رفتند سراغ آمریکا و بر پروژه داروسازی و الکترونیک تمرکز کردند و توانستند با اتصال به آمریکا کشورشان را درست کنند. البته ما نمی گوییم تنها راه حل اتصال به آمریکا است، نه اتفاقاً بحث اقتصاد مقاومتی این است که تنها راه توسعه این نیست. من فکر می کنم در ایران بیشترین چیزی که ما می توانیم روی آن مانور دهیم، نفت و گاز است و اینکه ایران انرژی ارزان دارد که ما باید روی آن تمرکز کنیم. متأسفانه ما در هیچ کدام از این حوزه ها نتوانستیم تصویرسازی درستی برای سرمایه گذار خارجی انجام دهیم.

